

Ikke noe galt med «atferdsvansker»

TRYGT BEGREP Begrepet «atferdsvansker» gir ingen svar på hvorfor, og få hint om hvordan vi kan hjelpe, skriver Stjernen Tisløv. Men begrepet skader ikke barna og ungdommen, mener hun. Foto: leroys/Pixabay

Begrepet «atferdsvansker» blir beskyldt for å være stigmatiserende, men det er gode grunner til at mange fagfolk bruker det.

TEKST

Ingvild Stjernen Tisløv

PUBLISERT 3. februar 2016

BEGREPSFORSTÅELSE

I studietida hadde vi en foreleser som mente at begrepet atferdsvansker impliserte en form for skyldfordeling, der årsaken til problemene ble lagt i barnet. Jeg husker jeg stusset over denne påstanden, for det var ikke intuitivt for meg hvordan en deskriptiv term kunne si noe om årsak. Videre, fremholdt foreleseren, hadde behandlere som benyttet begrepet atferdsvansker, kun fokus på å kontrollere dårlig oppførsel og var lite opptatt av barnets oppvekst og relasjonserfaringer. Det var skremmende nytt for en ung psykolog, og jeg var helt på det rene med at jeg aldri skulle sette min fot i den leiren der. Tre år senere jobbet jeg døgnet rundt med «atferdsungdom», og foreleserens påstander bleknet raskt i møte med realitetene.

Ikke skadelig

Jeg hører imidlertid stadig fagfolk si at atferdsbegrepet er til hinder for helhetlig behandling av ungdom som sliter, og denne høsten har Barnevernsproffene foreslått å fjerne uttrykket «atferd» fra barnevernsloven. Deres erfaring er at barn og unge som mottar hjelpetiltak fra barnevernet, opplever det som stigmatiserende og fremmedgjørende. Kanskje er tiden moden for å endre språket? Hver gang denne debatten trekkes i gang, slår det meg hvor ulikt vi forstår og vektlegger dette ene ordet. Og jeg undres på om det er mulig å formidle noe som gjør flere litt tryggere på det jeg er sikker på, nemlig at begrepet «atferdsvansker» ikke skader dem vi skal hjelpe.

I MST er målgruppa familier med ungdom som har atferdsvansker. Ungdommene jeg har truffet, er like forskjellige som de fleste andre mennesker, til tross for at de møter kriteriene våre. Om du var flue på veggen i veiledningstimene, eller lyttet til samtalene vi har med familiene, ville du kanskje undre deg over hvor lite vi forklarer det vi ser, med atferdsvansker. Og hvor mye vi prøver å finne ut av hva nettopp dette handler om, hvordan vi kan forstå det, og på hvilke måter vi best kan hjelpe. For oss er «atferdsvansker» bare en måte å beskrive oppførsel på, og i vår sammenheng betyr det ungdom som takler problemene sine på en måte som er til skade for dem selv eller andre: Som den ressurssterke 17-åringen med den forløsende galgenhumoren – barrikadert på et mørkt rom, bak tunge gardiner med en PS4 mens klassekameratene forberedte russefeiring. Eller hun med det harde, brune blikket hvor fosterforeldrene tilbrakte timer i bilen for å speide etter henne. Iblant fant de henne sittende med knærne under haka, sammenkrøpet på et svaberg ned mot vannet. Verdens mest ensomme barn.

Destruktiv aggresjon

Ungdommen bak henvisningen har alle sin måte å kommunisere til oss rundt at noe er galt. Etter som vi blir bedre kjent, er det en sterk indre logikk i hvordan de oppfører seg. Det er ofte ut fra de små detaljene vi forstår. Når de brune øynene hvisker at hun er et uønsket barn. At fosterfamilien bare holder ut fordi de får betalt. Det er når moren sier med en sår forundring i stemmen at sønnen aldri har blitt invitert i en bursdag. Han er 14 år. Ikke en eneste gang. Brikkene faller på plass når utredningen viser en språkforstyrrelse som har gjort det nesten umulig å følge med på skolen. Overgrepet i garderoben etter en gymtime i femteklasse – noe ble aldri det samme igjen.

Ungdom med atferdsvansker er ikke det samme som sinna ungdommer. Sinne er en nyttig følelse – den gir energi, klare grenser og selvhevdelse. Men når aggresjonen kommer til uttrykk i kriminalitet, vold og trusler, selvskading, rus, skulk eller seksuell risikoatferd, da er det ikke lenger konstruktivt. Da er det ikke snakk om sunt, ungdommelig opprør. Det betyr ikke at følelsene er uberettiget. Eller at fortvilelsen ikke er ekte. Vi skal ikke kalle det atferdsvansker for å slippe å forholde oss til ungdommer som lager uro. Heller ikke for å true dem til taushet. Det vi skal, er å finne et bedre uttrykk, en måte å formidle det vanskelige på uten å ødelegge mer av egne muligheter. Og vi skal hjelpe omsorgspersonene til å tolke og tåle ungdommens skremmende språk. Romme også de krevende følelsene, og skape gode rammer for positiv utvikling.

For meg, i min jobb, er atferdsvansker et nyttig begrep. Det beskriver en type skadelig oppførsel vi har klinisk og vitenskapelig belegg for at vi kan behandle, med gode resultater. Men ordet i seg selv gir ingen svar på hvorfor, og få hint om hvordan vi kan hjelpe. «Atferdsvansker» er ingen trylleformular med kraft til å forklare årsak, fordele skyld eller diktere verken behandlingsforløp eller intervensjoner. Det spiller ingen rolle hva vi kaller det, det er jobben vi gjør, som teller.

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 53, nummer 2, 2016, side 140-141

TEKST

Ingvild Stjernen Tisløv, Spesialist i samfunns- og allmennpsykologi